

fotografi poleg **Janka Ravnika**, ki je prevzel vodstvo kluba, ustanovljenega pri TK Skala, so bili še **Janko Skrlep**, **Egon Planinšek**, **Stanko Tominšek**, **Ivan Tavčar**, **Mirko Kajzelj**, **Josip Kunaver**, **Fran Kraševac**, **Cveto Švigelj**, **Slavko Smolej**, **Ante Kornič** in **France Avčin**. Z nekaj posnetki so se predstavili tudi nekateri drugi fotoamaterji.

V drugi polovici tridesetih let se je zanimanje umetniške fotografije preneslo na žanr. Planinska fotografija ni bila več tako cenjena. Njeno pomembnost so prevzele druge usmeritve. Kljub temu je v planinskih krogih ostala nepogrešljiva sopotnica razvoja našega gornišva. Eden izmed tistih, ki je nadaljeval tradicijo te vrste fotografije, je vsekakor **Jaka Čop**, ki je do leta 1970 svoje črno-bele fotografije predstavil v fotomonografijah *Svet med vrhovi*, *Raj pod Triglavom* in *Viharniki*, v začetku devetdesetih pa je izdal še barvno monografijo *Krajevstvo Zlatoroga*. Leta 1996 je izšla še knjiga *Trenta in*

Soča, ki v sliki predstavlja kulturno krajino, ljudi, njihovo delo in tedanje življenje.

Tu se grob zgodovinski pregled gorniške fotografije v Sloveniji zaključuje. Nova doba fotografije je prinesla nekaj odličnih že uveljavljenih avtorjev, hkrati pa je z množičnostjo postregla tudi s težavami pri natančnem spremljanju fotografske dejavnosti v slovenskih gorah.

Literatura

- 150 let fotografije na Slovenskem; več avtorjev; Ljubljana: Mestna galerija, 1989–1990
- Slovenska planinska fotografija v času med obema vojnama; **Primož Lampič**, razstveni katalog, Gorenjski muzej, Kranj 1990
- *Stoletje v gorah* (CZ v Ljubljani 1992)
- **Matjaž Deržaj**, *Planinski pozdrav* (Lj. 1993)
- **Helmut Gernsheim**, **Alison Gernsheim** / **Mirjana Rajković**; *Fotografija – sažeta istorija*, Beograd 1973
- *Planinski vestnik 1895–1940*

AVANTURISTIČNI ŠPORT, IMENOVAN SOTESKANJE, SE JE ZAČEL V PIRENEJIH

ROJSTVO KANJONINGA

PIERRE MIENVIELLE

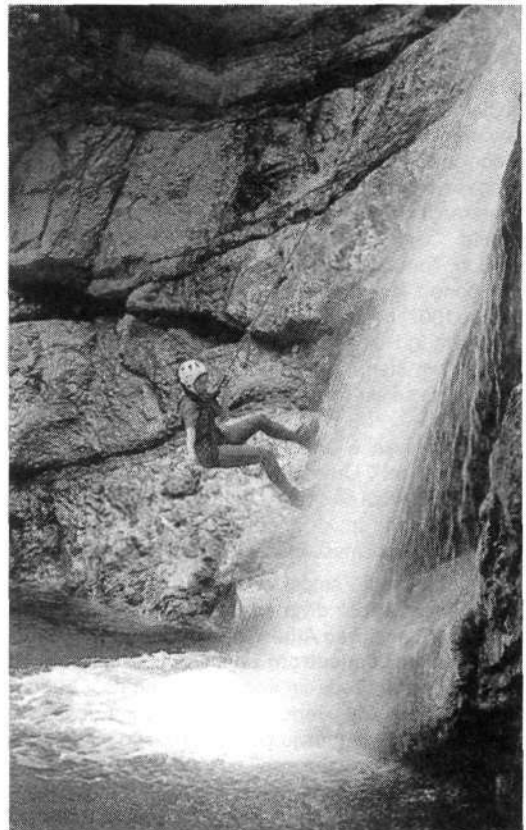
Kanjoning? Kakšna čudna beseda za označevanje športa, ki je prav od vsega začetka francosko-francoskega izvora. Spuščanje po soteskah zaradi športnih užitkov se je začelo in zorelo do današnjega navdušenja pod okriljem CAF. Zato tudi ni čudno, da najdemo prva glavna pričevanja o tem športu na straneh revije *La Montagne et Alpinisme*.

Kanjoning... Lahko bi govorili tudi o »kanjonizmu« (ali v slovenščini, analogno »deskanju«, o »soteskanju«), da bi označili to jamarstvo pod milim nebom. Toda rečeno je bilo, naj se imenuje po mestu, kjer se šport odvija: kanjon, soteska, korito, razpoka, vse, kar je predvsem v apnencu izdolbena voda. Beseda, ki je označevala to vrsto ožine med dvema navpičnima stenama, je bila španska, »cañon«, preden se je zaradi vpliva Kolorada amerikanizirala in vrnila v Evropo pisana kot »canyon«.

Sprememba pisave razkriva navdušenje, ki je v prejšnjem stoletju prevzelo evropske ljubitelje naravnih znamenitosti ob odkrivanju Kolorada in drugih ameriških čudes. Eno od prvih poročil o kanjonu zasledimo v Letopisu CAF »Panorama Kolorada«, ki ga je napisal **Emmanuel de Margerie**. Odgovora ni bilo treba dolgo čakati. »Tudi v Evropi imamo podobne lepote,« je napisal **Maurice Heid** ravno tako v Letopisu CAF v članku z naslovom »Panorama kanjona Ordesa« in s slikami **Franza Schraderja**. Ordesa leži v španskih Pirenejih. Tako se je torej začelo: kanjoni so tudi v Evropi; pretežno ležijo na južni strani Pirenejev; treba bi bilo opisati njihove lepote, skratka, treba jih je bilo raziskati.

OD PIRENEJEV DO VERDONA

Raziskovati. Beseda bi se lahko zdela modernim ljubiteljem soteskanja pretirana. Toda v prvih letih je bilo

Za ekstremske pustolovce ni večjega užitka kot spust po slapu v soteski.

Pireneji, obljubljena dežela za soteskanje; zakaj, je mogoče videti s panoramske fotografije.

to pravo raziskovanje neznane dežele, ki je vključevalo tudi razburjenja ob odkritju. Ko so prečili zadnje meandre debri («barranca») v Mascunu v Aragoniji leta 1874, je bil **Albert Lequeutre** tako razburjen ob lepotah soteske (ki jih je videl, drveč mimo), da je ves čas plovbe teh nekaj sto metrov držal v roki revolver. Ravno tako »junaški« je bil prvi spust po celotni soteski Tarna, ki ga je opravil **Edouard-Alfred Martel** junija 1888, ali »prvi popolni spust« po soteski Verdone istega junaka avgusta 1905. Natančna poročila o podvigih najdemo v Letopisu CAF; pripoved je polna različnih nevarnosti in dramatičnih opisov, kako so za las ušli brodolomu.

Ne nasmihajmo se! Bolečina ali užitek, to je bilo rojstvo soteskanja. In znano je, da prva odkritja vedno razbijaajo mite.

Verdon, Tarn, soteske Aragona – športno torišče je bilo označeno z jasnimi črtami. Martel in njegova ekipa so kmalu (1907) dodali soteske v francoski Baskiji, soteski Kakoueta in Holçarté; dobro znani kraji, polni senc in pretresljivih sten, so zahtevali veliko truda in znanja, tako da sta se skrivnost in mit o neprehodnem kanjonu še okrepila.

Vendar soteske v Ordesi, Verdonu in Tarnu urejajo. Zgrajena je pot v Ordesi in kraj je razglašen za narodni park; stezica vodi ob soteski Verdone; po soteski Tarna so organizirani spusti z rafti. Počasi se naseljuje v skrivnosti sotesk meščanski turizem s svojim udobjem.

V Aragonu, zlasti v soteski Mascun in na splošno v gorovju Guara, je bolj divja pokrajina dalj časa odbijala napade. Zrakoplovec **Albert Tissandier** in grof **Saint-Saud** sta za **Lequeutrom** ponovno poskusila kratak vdr v Mascun. Toda zmagovalni venec nosi **Lucien Briet**. Ta Martelov učenec je brez predaha obdeloval različne soteske v gorovju Guara, plezal po grebenih in pregledoval razpoke ter zapisoval dragocene podatke. Žal so njegova opazanja objavljena na različnih mestih, tako v jamarških revijah kakor v brošurah o pireneizizmu, ki je župnijski vestnik iz Charlyja v Aisnu. Njegove knjige? *Zgornji tok Rio Vero* je izšla leta 1908 v Chateau-Thierry, njegovo glavno delo *Lepote zgornje-*

Pustolovščina brez primerjave v gorskem svetu, ko je človek med vsemi elementi tega veličastnega sveta.

ga Aragona pa je ugledalo luč sveta leta 1913 v Huesci. Treba pa je reči, da sta knjigi kljub dragoceni vsebini ostali v tistem času neopaženi. Tematika je bila znana, toda ni bilo preprosto priti do navodil.

PIONIRJI

Ob koncu prve svetovne vojne so se pojavili mladi; željni avantur so se vrgli na soteske. V Verdonu je speleolog **Robert de Joly** prečkal Embut, podzemni sifon, ki ga Martel ni zmožel. Na dveh koncih Pirenejev so raziskali dve zahtevni soteski: v vzhodnih Pirenejih razpoko de Fou, ki sta jo **Robert de Joly** in **Pierre Viaris** iz Lesegna pregledala od začetka do konca. Na drugem koncu gorske verige so baskovsko sotesko Holçarté prvi napadli **Franz Dubosq**, **Charles Freisse**, **Maurice Garderes** in dr. **Paul Mienville**, toda šele

leta 1933 so trije vodniki, **Robert Ollivier**, **Roger Mailly** in **François Cazalet**, asi pirenejskih plezanj tistega časa, uspeli popolnoma prečiti to sotesko.

Slike Paula Mienviella, ki ilustrirajo članek, katerega je Robert Ollivier objavil v *La Montagne*, kažejo, da se je podvig odvijal v kopalkah, potrebne pa so bile tudi vrvi in klini; tako je njihova avantura enakovredna velikim plezanjem v Ailefroide ali v Olanu, o katerih je v istem času poročal klub.

Kljub temu, da so bili ti podvigi vredni vsega občudovanja, so vendar ostali osamljeni, kajti bili so premalo povezani, da bi mogli spodbuditi splošno zanimanje za privlačnost raziskovanja sotesk. Treba je bilo počakati konec druge svetovne vojne, ko se je začelo nepretrgano raziskovanje sotesk in korit.

Z začetkom v petdesetih so lahko bralci *La Montagne* našli na straneh revije štiri članke o soteskah. Prvi je bil naslovljen »Barranca Mascuna« in je izšel leta 1951; drugi, leta 1966, ima naslov Soteske gorovja Guara; leto kasneje mu sledi članek Štiri soteske Rio Vero in še kasneje (1982) Soteske San Martin de Alcanadre. Prvega od teh člankov je podpisal dr. Paul Mienvielle, naslednje tri pa njegov sin **Pierre**. To kaže, da je bilo dobrih dvajset let gorovje Guara in soteske v njem zadeva če že ne samo družine, pa vsaj peščice planincev, ki so bili člani sekcije CAF v Pauju. V tem obdobju je Pierru Mienvielleju s pomočjo skupine speleologov uspelo premagati vzvodni del soteske Mascun, ki ga je krstil »Zgornji Mascun«; od tedaj predstavlja vzorčni primer. Zlasti zaradi teh sistematičnih raziskovanj se je gorovje Guara, do takrat skoraj neznano planinski javnosti, pokazalo kot območje, presekanano s soteskami in razpokami in je počasi postajalo znano kot deželna soteska.

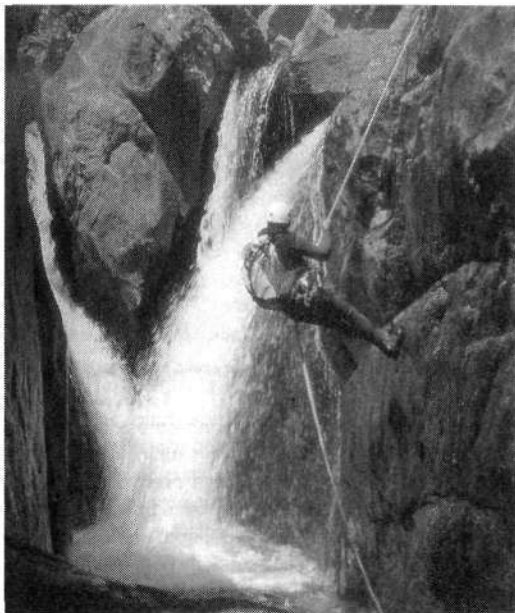
Približno v istem času se je v Provansi razvila nova dejavnost, tudi ta precej solistična. Lotil se je je **Roger Verdegen**, ki je natančno raziskoval območje korit, ki sekajo planote Plans de Provence. Soteske Verдона, Artubyija in njihovih pritokov sestavljajo nizi razpok in korit; te ožine so kasneje postale največja privlačnost ljubiteljev sotesk.

JAME IN SOTESKE

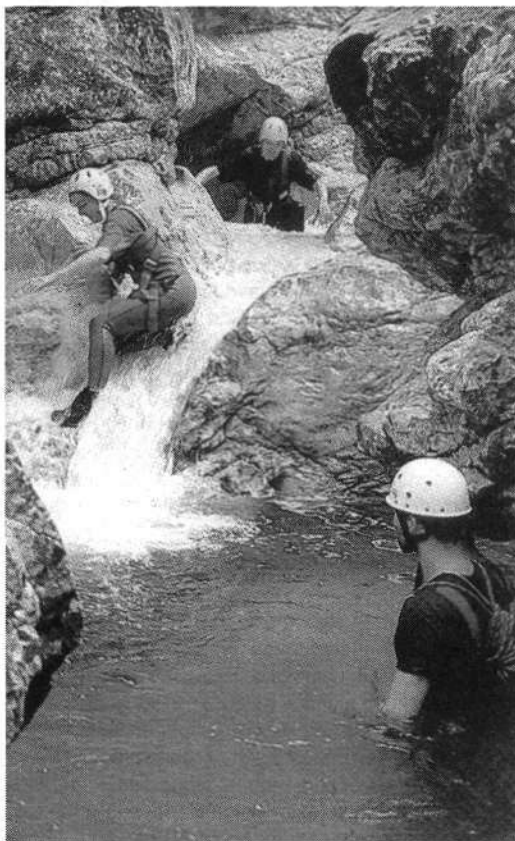
Če se zdaj posloavimo od člankov v reviji *La Montagne*, vidimo, da je leto 1974 začetek književnih del.

Obenem sta izšla *Vodnik po soteskah Verдона* avtorja Verdegena in *Odkrivanje gorovja Guara* avtorja Pierra Mienviella. Če analiziramo ti dve deli, vidimo, da prvo obravnava Verdon kot območje ljubiteljev kajaka, drugo pa povezuje spust po soteski s športno obliko pohodništva. Še vedno smo daleč od moderne definicije soteskanja.

Različni jamarski klubi in Carpetrasu, Avignonu, Toulonu so imeli v programu svojega dela tudi raziskovanje sotesk. Težavne dele Aigluna, sotesko Rappe, korita Daluisa so prečkali po vodi. Način se je uveljavil. Športno navdušenje za kanjone narašča, še zlasti, če so osončeni. Končno je leta 1976 izšlo prvo delo *Los cañones de la sierra de Guara* (izdal Mienvielle v

Voda in strma skala

Oprema in vse drugo je pri soteskanju enako kot pri jamarstvu.

španščini), popolnoma posvečeno soteskam. Res pa je, da je bila motivacija jamarskih skupin, ki so se tedaj spuščale po soteskah, inspirirana predvsem z bližino teh korit. Spuščali so se po njih, ker so pač bila tam. Pozornost teh »kanjonistov« (oh, spet neologizem!) se je rodila zaradi brezen v soteskah pod milim nebom. Druga knjiga, *Grottes et canyons*, ki je izšla leta 1977 pri Denoelu v zbirki »100 najlepših«, ni nič drugačna. Seriji športnih ekskurzij v jame in podzemna brezna so primešani različni opisi sotesk iz Provanse, Savoje, Ardeche in Pirenejev in tako knjiga označuje predele bodočega soteskanja v Franciji. Z opisi poti po soteskah s popolnoma športnega vidika (označeni s težavnostno stopnjo kakor pri alpinizmu) smo končno dobili moderno definicijo soteskanja.

Prihajamo v osemdeseta leta. To je doba, ko je prvi francoski televizijski kanal predstavil zahtevno reportažo o spustu po zgornjem Mascunu, ki jo je naredil specialist velikih reportaž **Alain Darchy**. Tudi znana firma »Le vieux Campeur« se je vključila s svojim katalogom, kjer je nekaj strani posvečenih opremi »za spuščanje po soteskah«. Navdušenje je povzročilo, da je postal gornji Mascun vodilna luč, kanjon-emblem, tisti, ki »ga je treba narediti«. Ali se je to zgodilo zaradi njegove izredne težavnosti? Ali se je to zgodilo zaradi imenovanja, saj stvari ne obstajajo, dokler ne dobijo imena? V vsakem primeru je ta šport veselja in težav brez dvoma dobil svoje rojstno mesto tu. Na pol poti med odprtimi obzorji visokih gora in pravilničnim podzemljem jam je soteska uveljavila svoje posebno mesto.

ALI JE TO CELOVIT ŠPORT?

Razvedrilo, ki se še ne imenuje soteskanje, vendar vsebuje duha preračunane tveganosti in športnega užitka, navdušuje vedno več mladih. V glavnem so to bolj jamarji kot planinci – mogoče zaradi podobne tehnike, ki jo uporabljajo v speleologiji. Čelada, nepremočljiva obleka, plezalni pas, kolutna vrva zavora, vrv, skratka, oprema je zelo podobna tisti, ki jo potrebujemo v brezni in težavnost je skoraj enaka, tako da so mnoge jamarske filme posneli v soteskah – a po-

noči! Jamarji iz Grenobla, Fontaine in La Troncheja so začeli raziskovati zahtevne soteske v pogorju Vercors in Chartreuse. Njihovi kolegi iz Akvitanije so se lotili zelo zahtevnih sotesk v Baskiji in Béarnu. Gorovje Guara ponuja novim generacijam raziskovalcev, ki prihajajo iz vrst planincev (**Abadie, Biarge, Pontroué**), tehnično vedno bolj zahtevne smeri (Estrecho de Balces, deber Fornocal, ožina San Martin). V osemdesetih letih je bilo publikacij vedno več. **Ambit** in **Pontroué** sta izdala *Les canyons de la sierra de Guara* (1981), kjer opisujeta nove smeri. Tudi severna pobočja Pirenejev niso zapostavljena, saj sta **Michel Douat** in **Jean-Francois Pernette** izdala knjigo *Les canyons du Pays basque* (1986). V Vauclusu, Iseri, Provansu se pojavljajo navdušenje in strast, žal tudi prve žrtve.

Na vsak način je spuščanje po soteskah vstopilo na področje splošnega športnega navdušenja. Ni resne specializirane turistične agencije, ki ne bi ponujala poleg potovanja v daljne dežele tudi »raziskovanje soteske v gorovju Guara«. Soteske ponujajo recept. Ustanovljena je družba vodnikov Guare v Rodellarju, majhni vasi v gorah, ki jo ljubitelji imenujejo »glavno mesto sotesk«. Časopisi oglašajo srečo iz »vode, sonca in vertikal«. Drseti po vrvi ob slapu je »fun«. Ostaja nam splošno poimenovanje. Po analogiji z »raftingom« smo ustvarili »kanjoning«. Kdo? Kje? Kdaj? Gotovo je edinole, da so soteske postale moderne; soteskanje je brez dvoma šport našega časa.

Več varne hoje

Do jeseni bodo planinska pota dobro uhojena. Za to bo poskrbelo dvajset odstotkov Slovencev, ki to počenjajo redno in občasno. Večini je namreč hoja edina oblika rekreacije. Tudi zato je 2. junija letos vodstvo Planinske zveze Slovenije v kranjskem klubu planincev zastopnikom javnosti govorilo o pričakovanih glavne planinske sezone.

Goroljubci in potohodci imajo v naši državi na voljo več kot 1200 označenih, markiranih planinskih poti, ki v skupni dolžini – po izjavi **Toneta Tomšeta**, načelnika Komisije za pota pri PZS – merijo kar sedem tisoč kilometrov. Med 141 zahtevnimi potmi je 56 takih, kjer so različna varovala nujno potrebna. Letošnji potres v Posočju je že zaprl več poti na območju Krna. Skale so zrahljane tudi drugje, zato je na večjo nevarnost odlomov oprimkov in stopov opozoril tudi **Dušan Polajnar**, novi načelnik Komisije Gorske reševalne službe Slovenije.

Komisija za pota bo ob pomoči pilotov helikopterjev Slovenske vojske letos poskrbela za ureditev in varovanja plezalne poti na Fridrihštajn, po kačjem grabnu na Špič, od slapu Rinka do Okrešlja, delali bodo na Kaninu, v severni steni Storžiča, v Žrelu, na poti do